

דברי תורה

מאת נ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנאמרו בסעודה שלישית פרשת ויקרא תשע"ט לפ"ק

יוצא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויען - גליון אלף פ"ח

שיצא ממנו המן הרשע, כי באותו לילה שנשאר אגג בחיים נתעברה שפחה ממנו, שממנה יצא המן בן המדתא 'האגגי', וכמו שנאמר (בפייט אשר הניא) כי בחמלתו על אגג נולד אויב. וכן אמרו (מגילה יג.) שהתאונונו ישראל, דלא קטליה שאול לאגג דאיתיליד מיניה המן דמצער לישראל ע"ש. ולולי זאת היתה נמחה אז זכר עמלק כולו, כי שאול הרג כל העם חוץ מאגג, וגם הוא נהרג אחר כך על ידי שמואל, ולא נשאר רק אותו הולד שנתעברה בלילה זו. ועל כן הוזהירו ה' 'עתה' לך והכיתה את עמלק, בעוד שלא נתעברה שפחתו, ואז תהא מחיית עמלק לגמרי, שאם תמתין אפילו רק יום אחד, יהא נשאר ולד מזרע אגג.

*

ונחזור לבאר ענינו של שאול, על פי מה שפירש הרה"ק רבי ישראל מרוזין זי"ע מה שרימו שאול באמרו הקימותי את דבר ה', דאיתא בגמרא (שבת פח.) ויתיצבו בתחתית ההר [תחת ההר ממש] (שמות יט-יז), מלמד שכפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית [קובא שמטילין בה שכר], ואמר להם אם אתם מקבלים התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם. אמר רב אחא בר יעקב מכאן מודעא רבה לאורייתא [שאם יזמינם לדין למה לא קיימתם מה שקבלתם עליכם יש להם תשובה, שקבלוה באונס]. אמר רבא אף על פי כן הדור קבלוה בימי אחשורוש [מאהבת הנס שנעשה להם] דכתיב (אסתר ט-כו) קימו וקבלו היהודים,

כה אמר ה' וגו', עתה לך והכיתה את עמלק והחרמתם את כל אשר לו וגו'. ויבא שאול עד עיר עמלק וירב בנחל וגו', ויחמול שאול על אגג וגו'. ויהי דבר ה' אל שמואל לאמור, נחמתי כי המלכתי את שאול למלך, כי שב מאחרי ואת דברי לא הקים וגו'. ויבא שמואל אל שאול, ויאמר לו שאול ברוך אתה לה', הקימותי את דבר ה' וגו' (שמואל א טו-ב).

ובגמרא (יומא כב:) וירב בנחל, אמר רבי מני על עסקי נחל, בשעה שאמר לו הקב"ה לשאול לך והכיתה את עמלק, אמר, ומה נפש אחת אמרה תורה הבא עגלה ערופה, כל הנפשות הללו על אחת כמה וכמה. וכבר נתקשו המפרשים, דמה ענין עגלה ערופה הבאה על הריגת אדם מישראל, להריגת העמלקים הרשעים. – גם להבין מה שקידם את פני שמואל באמרו הקימותי את דבר ה', כאשר ידע שאין הדברים כן. ומהו הענין שהקדים שאול לשמואל, ברוך אתה לה'. וגם עצם הדבר קשה להבין, איך שאול שהיה כבן שנה בלא חטא, יעבור על דברי הנביא שצוהו כן בדבר ה'.

*

ומתחלה נבאר מה שדקדק ה' לומר לשאול 'עתה' לך והכיתה את עמלק, שיעשה הדבר תיכף ומיד. ונראה כי הנה שאול חמל על אגג ולא הרגו, ואחר זה הרגו שמואל, ובזמן קט זו שהשאיר שאול את אגג חי נסתבב

ומעתה יתכן לומר, כי שמואל בדורו היה היחיד שבדורו, ובודאי שלו נמסר הסוד של מגלת אסתר, והוא מסרו להמלך שאול שהיה נקי מחטא כבן שנה, וממילא ידע שאול מהנס של פורים, אשר אחר זה יקבלו ישראל את התורה מאהבה. ושפיר אמר לשמואל שממנו קיבל המסורה של מגלת אסתר, 'הקימותי את דבר ה', שעשה פעולה כעת אשר על ידי זה יסתבב שיקבלו ישראל התורה כולה מאהבה.

ונראה כי שאול המלך יצא לדון בזה, דהא מצינו בגמרא (יבמות צ:) שיש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה בשב ואל תעשה לצורך קיום התורה, כמו ערל והזאה ואיזמל סדין בציצית וכבשי עצרת ושופר ולולב ע"ש. ואם כן אם הותר לעקור דבר מן התורה לצורך קיום מצוה יחידית, מכל שכן כאשר זה נוגע לקיום כל התורה כולה. ולכן הגם שיש לפנינו כעת מצות ה' של מחיית עמלק, יכולין לעבור על זה בשב ואל תעשה, כדי לזכות על ידי זה בנס פורים שיקבלו כל ישראל התורה באהבה. וכמו שאמר הכתוב (תהלים קיט-קכו) עת לעשות לה' הפרו תורתך, ואמרו (מנחות צט:) פעמים ביטולה של תורה זהו קיומה. ונראה שזה נכלל במה שנאמר ארור אשר לא יקים את דברי התורה (דברים כז-כח), ופירש הרמב"ן בשם הספרי, למד ולימד וקיים ועשה, ויש בידו להקים ולא הקים, עליו נאמר ארור וכו' ע"ש. ואם כן העושה דבר לקיום התורה הוא בכלל ברוך. ועל כן קיבל שאול פני שמואל באמרו, 'ברוך אתה לה' הקימותי את דבר ה', שבמה שנמסר לו משמואל הנס של פורים, עשה כעת פעולה לקיום דבר ה', והוא בכלל ברוך אשר יקים את דברי התורה.

וזהו שאמרו עליו וירב בנחל, על עסקי נחל, והיינו כי התורה היא חייכם ואורך ימיכם (דברים לב-מו), ובלו תורה אין חשיבות לחיים. ואם כן יש לדון, ומה על חיות נפש אחת אמרה תורה הבא עגלה ערופה, שכל כך חס הכתוב על נטילת החיים, הנפשות הללו של הכלל ישראל כולו, שחסר מהם חיי תורה, כי יש להם מודעא רבה

קיימו מה שקיבלו כבר ע"כ. והנה על ידי שחמל שאול על אגג נולד המן, ועל ידי המן הסתובב נס פורים, שעל ידו זכו לקבל התורה מאהבה, ואם כן 'הקימותי את דבר ה', שאני הוא הגורם שבסופו יתקיים דבר ה' מאהבה ע"כ.

והנה אם כי הדברים נאמרים רק בדרך רמז בדברי שאול, יש להוסיף בו נופך להמליץ בזה על שאול, דאיתא בירושלמי (מגילה א-ה) שמגילת אסתר נמסרה למשה מסיני. וביאר בישמח משה (פ' תרומה אות ה') שמושה מסרה בסוד ליהושע, וזהו שאמר הכתוב (שמות יז-יד) ושים באזני יהושע, והיה המצוה עליו למסור ליחיד ראש הדור, וכן דור אחר דור היה רק יחיד שידע מזה, ומרדכי היה יודע באותו דור, לכך שתק בלקיחת אסתר וצוה עליה אשר לא תגיד, ואסתר לא ידעה, רק את מאמר מרדכי אסתר עושה, כי ידעה כי ראוי לסמוך עליו, אלא שמרדכי לא גילה הדבר כדי שיעשו ישראל תשובה. וזהו ומרדכי ידע את כל אשר נעשה (אסתר ד-א), ידע ענין הגזירה וגם ההצלה, ומה שהרעיש כל כך, לא היה רק לנגד ההמון עם כדי שיעשו תשובה, ויצא בתוך העיר ויזעק, כדי להחזירם בתשובה, אבל לא בביתו בצנעה ע"כ. (והכפיל דבריו בעסיס רמני על מגלת אסתר ד-א).

ובדברי יואל (לחנכה שלה.) כתב דזהו הענין למה שנוהגין להחליף כסות ולשנות הפנים (ויך פארשטעלין) בפורים, לפי שגם מרדכי עשה כן ששינה עוז פניו ומלבושיו בפני ההמון, שלבש שק ואפר וזעק וזעקה גדולה ומרה בפני ההמון על אודות הגזירה, ובאמת לא היה זה לאמיתו שהרי הוא לעצמו ידע האמת שאין צורך בכל זה, כי ליום מחר תהיה ישועה גדולה לישראל, ואם כן מה לו כי נזעק ומפרפר באפר, אלא שהוכרח לשנות טעמו ולעשות את כל המעשים האלה כדי להחזיר את ישראל בתשובה. וגם ידע שמוכרח לעשות כן, מפני שראה שהיה כתוב כן במגילה, שלאחר כל המעשים האלה ודברי הצומות וזעקתם תהיה הישועה. ואם כן כל מה שעשה לא היה מלבו אלא שהיה מוכרח להיות (פארשטעלט), ועל כן עושין בפורים רמז לזה לזכר מה שמרדכי הצדיק עשה כן ע"כ.

לאורייתא, על אחת כמה וכמה, שיש לסבב דברים כדי שיגיעו לקבלת התורה באהבה.

אמנם באמת היה בזה טעות, חדא, כי אין לחכמים רשות לעקור מצוה 'כולו' בשב ואל תעשה, רק על פרט מהמצוה, דוגמת שופר שעקרו חכמים שלא לתקוע בשבת, משום שמא יעבירונו, אבל נשאר המצוה בכל שאר הימים, אבל לעקור מצות תקיעת שופר לגמרי משום גזירה, אין להם כח, וכמבואר בטורי זהב (או"ח סימן תקפ"ח סק"ה). וכאן היה ציווי מיוחדת של מחיית עמלק בפרטיות לשאול, לך והכיתה את עמלק, והמתה מאיש עד אשה, שלא ישאיר זכר ממנו, ואין לו רשות לבטל מצוה זו כליל. שנית, כי עקירת מצות ה' הותר רק כאשר נוגע לקיום התורה כעת, אבל כדי שיוכלו לקבל התורה באהבה כמה מאות שנה אחריו לא הותר. ועוד בה שלישיה, כי רק לצורך קיום התורה שנתחייבו בה מכבר מותר לעקור דבר מן התורה, אבל לא לצורך שיקבלו על עצמם דבר שלא נתחייבו, דכיון דיש מודעא רבה לאורייתא, הרי כעת אין חיוב עליהם.

וזהו שאמר ה' לשמואל, נחמתי כי המלכתי את שאול למלך, כי הגם שכוונתו היתה רצויה, שעל ידי זה יסובב קבלת התורה באהבה, מכל מקום אין לו רשות לבטל עבור זה מה שנצטוה, כי שב מאחרי, היה עליו ציווי מיוחדת ממני שיהרוג עתה את כולם, והוא ביטל המצוה כליל, וציווי זה לא יוכל לקיים עוד. וגם 'את דברי לא הקים', לא נעשה קיום להתורה בזה כעת, אלא חשבון על להבא. ואז גם כן לא תהא להקים את דברי, אלא חיוב חדש שיקבלו עליהם, ולא היה לו רשות לבטל מצות ה' גם אם כוונתו היה רצויה.

*

והנה עצם הענין שכפה עליהם הר כגיגית לקבל התורה, ואם לאו שם תהא קבורתכם, צריך ביאור, אם לא מרוצים ישראל לקבל התורה, מדוע הם חייבים מיתה, יותר משאר אומות שגם כן לא רצו לקבל התורה. וגם להבין מה

שמצינו בגמרא (עבודה זרה ב:) דיש טענה לאומות העולם לעתיד, כלום כפית עלינו הר כגיגית ולא קבלנוה, כמו שעשית לישראל ע"ש. ועוד דאם יש מודעא רבה לאורייתא עד ימי אחשורוש, למה נענשו ישראל עד אז כאשר עברו את התורה, עד שהגלם ה' מארצם.

ונראה דהנה בני נח מצווין על הדינים (סנהדרין נו:), ודעת הרמב"ן (בראשית לד-יג) שצוה אותם בדיני גניבה ואונאה ועושק ושכר שכיר ודיני השומרים ואונס ומפתה ואבות נזיקין וחובל בחבירו ודיני מלוה ולוה ודיני מקח וממכר וכיוצא בהן, כענין הדינין שנצטוו ישראל, ונהרג עליהן אם גנב ועשק וכו', או שהדליק גדישו וחבל בו וכיוצא בהן ע"כ. (ובשו"ת חתם סופר ח"ו סימן י"ד כתב דגם הרמב"ם מודה לזה, אלא שכללם בחיוב גזל, עם אבזרייהו ע"ש). ואם כן לדעת הרמב"ן כל הדברים הנוגעים לישוב העולם חייבים גם בני נח, שאם לא כן אין קיום לעולם, ואיש את רעהו חיים בלעו. ולא עוד אלא שהם חמורים יותר בזה מדיני ישראל, כי המדליק גדיש של חבירו בישראל ליכא אפילו איסור לאו אלא חיוב תשלומין, ובני נח חייבים מיתה. וראיתי פעם באחד מספרי האחרונים דלפי זה מצווה בן נח גם על שקר, שאם מותר לשקר אי אפשר להתקיים בחברת העולם, והיא בכלל אונאה שמנה הרמב"ן ע"כ.

ומעתה אחר שהציע ה' תורתו לישראל, ואמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע (שמות כד-ז), אם לא יעמדו ישראל להר סיני לשמוע דבר ה', ולעשות כל דברי התורה הזאת, הם משקרים באמירתם של נעשה ונשמע, ויש חיוב לכופם לקיים דבריהם, כי אם לא מקבלים התורה הרי דינם כבני נח, והם חייבים מיתה על השקר. ועל כן שפיר אמר להם, אם אין אתם מקבלים את התורה שם תהא קבורתכם, כי חייבי מיתות הם. ומעתה אין קושיא לאומות העולם כלום כפית עלינו הר כגיגית, כי ה' לא כופה אדם מה לעשות, שעל זה נתן הבחירה להאדם, רק לישראל שכבר אמרו נעשה ונשמע, והם מחוייבים לקיים דבריהם, על כן כפה עליהם ההר כגיגית.

היהודים עליהם ועל זרעם ועל כל הנלוים עליהם ולא יעבור להיות עושים את שני הימים האלה ככתבם וכזמנם בכל שנה ושנה, הראו בזה כי ניחא להם קבלת המצות, שעמדו וגדרו את הרביעית. יוצא, כי בזה שקימו למעלה מה שקבלו למטה, שקבלו מצוה נוספת של פורים, קימו מה שקבלו כבר, בזה נתנו תוקף גלוי דעת על ברצונם בקבלת התורה שעל הר סיני ע"כ.

ואם כן בימי אחשורוש גילו ישראל דעתם דהוי ניחא להו במה שקיבלו מתחלה התורה, והגם שכפה עליהם הר כגיגית, מכל מקום מרוצים הם בקבלתה. וזהו שאמר וקבל היהודים את אשר החלו לעשות, שבמה שקימו וקיבלו עליהם המצות החדשות של ימי הפורים, גילו בזה שקיבלו על עצמם גם מה שהחלו לעשות, שאמרו מתחלה כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע. הגם שכפה עליהם את ההר ויש להם מודעא, נתגלה כעת שקיבלוהו באהבה.

*

ונראה דזהו הענין מה שמצינו בפורים שמצותה היא בלי שום גבול, והיינו דחיוב משתה חייבו חז"ל (מגילה ז:). לבסומי עד דלא ידע. ועל דרך זה מצות מתנות לאביונים, כל הפושט יד נותנין לו (ירושלמי מגילה א-ד), אשר לא מצינו כזאת בשאר המצות. שהגם שיש כמה מצות שאין להם שיעור (פאה א-א), מכל מקום אין חיובא בזה אלא מצוה, וכאן יש חיוב לעשות המצוה בלי גבולים. אך הענין הוא, כי דבר שהאדם עושה רק מצד אונס וכפיה, עושה רק מה שמחייבין אותו ולא יותר, אבל מה שאדם עושה מאהבה, לזה אין גבול. ודוגמת האב שעושה לטובת בנו, אין עליו שום הגבלה. וכיון שבפורים קבלו ישראל התורה מאהבה, על כן מצותיה מיוסדות בלי גבולים.

ולפי זה הגם דיש לישראל מודעא רבה, שאין הם חייבים במצות ה' ופרטיה ועונשיה, כי אנוסים היו בקבלתה, משום שכפו עליהם את ההר. מכל מקום בלי קבלת התורה הרי דינם כבני נח שנענשים ונהרגים על אמירת שקר, ואם כן הם חייבים מיתה על דיבורם כל אשר דבר ה' נעשה, ולא קיימוה, ושפיר נענשו על חטאם גם קודם ימי אחשורוש שקבלוהו באהבה.

*

ואמר הכתוב (אסתר ט-כג) וקבל היהודים את אשר החלו לעשות. ונראה דאיתא בגמרא (מגילה ז:). אסתר ברוח הקודש נאמרה וכו'. אמר שמואל אי הואי התם הוה אמינא מלתא דעדיפא מכולהו, שנאמר (שם ט-יז) קימו וקבלו, קיימו למעלה מה שקבלו למטה. אמר רבא לכולהו אית להו פירכא לבר מדשמואל דלית ליה פירכא ע"כ. והקשו בתוספות דלשמואל מי ליכא פירכא, הא רבא גופיה דרש מזה, דהדר קבלוה בימי אחשורוש, דכתיב קימו וקבלו היהודים, קיימו מה שקיבלו כבר, ואיך דרשינן כאן דרשה אחרת.

וביאר הגר"א (בספר המאור הגדול שם) דאיתא במשנה (בבא בתרא ד:). המקיף את חבירו משלש רוחותיו, שהיתה שדהו בין שדות חבירו ועמד חבירו וגדר רוח ראשונה שנייה ושלישית, שנמצאת שדה זו גדורה משלש רוחותיה, אין מחייבין אותו ליתן מההוצאה כלום, אבל אם עמד וגדר לו רוח רביעית מגלגלין עליו את הוצאות כל הארבע רוחות, דכיון דגדר את הצד הפתוח גילה דעתו שניחא לו במאי דגדר חבריה (רש"י). לכן עד שבא אחשורוש היתה ליהודים טענת אונס לקבלת התורה, אבל עכשיו שקיבלו עליהם מצוה חדשה עליהם, כדכתיב (אסתר ט-כז) קימו וקבלו

הגליון הזה נתנדב על ידי

מוה"ר ר' אברהם שטרייכער הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בחגלחת בנו למול טוב	מוה"ר ר' חיים זארגער הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהולדת בנו למול טוב	מוה"ר ר' יואל גליק הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בנישואי בתו למול טוב	מוה"ר ר' גרשון ישראל ברייער הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בנישואי בנו החתן יעקב דוד נ"י למול טוב
---	--	---	--